

• Rykiowa na Zmudzi
29. Listopada 1789.

PO trzy kwartalnym przemilczeniu, drugą mam od WMCPana odezwe. Doga-
dza ta sownie i utęsknieniu i ciekawości moiey. Mimo okrzykniętą bez-
czynność Seymu (na co się ja nie zgadzam) zawsze on jest obfitą Materią interes-
ujących Patryotyzm uwag. Niewiem, dla czegoby Seymowi teraznieyszemu bez-
czynności miała bydź przypięta cecha, w tey zdań różności, która nikogo zadzi-
wiać nie powinna, która była, jest i bydź musi wszystkich Republikantskich, a tym
samym w licznym głosujących składzie Obrad przyniotem i własnością, iak chcą
druzdy, przywarą, iak zaś ja myślę, konieczną powinnością, że nie rzekę, dosko-
nałością. Co więcej: w tym intryg, ducha Partyzantskiego, i niewykorzenioney
owszem iak zawsze, tek i dziś kwitnącey prywacie, w przeciągu pięciu kwarta-
łów, na sto tysięcy Woyska się ugodzić, ... Półowę uchwaloney liczby na no-
gach postawić, .. Wieloliczne podatkiowania ższodła przepatrzeć, przemacać i o-
tworzyć, .. Podatki, małe względem potrzeb Kraiowych, lecz wielkie względem
przemżenia i przesądu Obywatelskiego, a ciężkie stosownie do niezwykłości i
nieszczęśliwey wielu Prowincyi doby ustanowie, .. Hydrę wielogłówną bezrzą-
dnego Despotyzmu, w samym Gnieździe swoim, mimo świst iadowitych Smoków
i wycie okropnych Cerberów, od których strzeżona i broniona była, potłumić.
Pierwszy zamach na skruszenie z czasem ogromnego i potwornego zabobonności,
zbytku i rozwiózłości Bożyszcza, w pieszczonych a maską świętey Hypokryzyi
pokrytych Strożach jego, uczynić, .. Prawdziwie czy zmyślenie zaostrzone note
na gardia nasze, ikruszyć lub przytępić, .. Sprawców, a przynajmniey zakupne
narzędzie nieszczęście i bezprawiów Kraiowych, mimo ich przesłą świetność i dzisiey-
sze w mocnych Uczestnikach nigodziwości zaufanie, do przykładney odpowiedzi
pociągnać, a tym sprawiedliwości na górującą niegdys zbrodnię, bądź grożącym
i płazem uysć mającym tylko, bądź rzeczywiscie ciętym zamachem postrach i zgro-
zę na uspioną w bezkarnym powodzeniu swoim podłość, dumę, przemoć, i osobi-
stosć rzucić i rozszczyć, nie sąż to czyny w domiar czasu, w którym się przed-
sięwzięły, wykonały albo wykonywaią, liczne i wielkie? Przydadmy ustanowie-
nie Kommissyi Woyskowej i Jey opisy; Prawo świeże względem Kommissyów Cy-
wilno-Woyskowych Woiewódkich, dzieło naypożytecznieysze, gdyby co do Ele-
kcyi i liczby Kommissarzów było doskonalsze. Nuż inne materye drobne na po-
zor i przypadkowe, lecz nieuchronne a niemniey zaigcia czasu i zdań różności
wymagające? A co powiedzieć o przedsięwzięciu wysokim, wielkim, nieskończo-
ney wagi, o przedsięwzięciu żdanym, zamysłanym, i iuż wykonywaiącym się, od
którego pomyslności, zacności i powagi Publiczney, a spokoyności i szczęśliwo-
ści prywatney, naypierwsza, naywiększa i jedyna zawisła nadzieia! Mówię o De-
putacyi do Układu Formy Rządu. Gdyby nic więcej, nad ten szlachetny i ko-
niecznie potrzebny zamysł, na teraznieyszym Seymie wykonanego i do skutku
przywiedzonego nie było, Seym ten, byłby Epoką, od którejbysmy nowy uszczę-
śliwienia Politycznego i Cywilnego zawod rachować powinni. Boć mniemam, że
się ten wybor Osób zaymie ustanowieniem i okryśleniem Straży, albo Władzy po-
strzegającej Praw wykonania między zwołaniem na Seym wysylających się Posłów,
czy to zwyczajem teraznieyszym, czy nowym, to jest; na czas dłuższy obierać się
mających. Przepisze sposob Elekcyi, układania Instrukcyi, podawania do nich
Projektów, oraz wolnego o nich każdemu wotowania, prędki, prosty, intrydze,
przemocy, burzom, zayściom, i kosztem zapobiegający. Oznaczy dokładnie gra-
nice czasu i władzę wszystkich czynnych, począwszy od nayniższych, aż do nay-

wyższych Urzędów. Przeznaczę i nakażę wszystkim Obywatelom stopniowe na też Urzędy postępowanie, czym zaspokoi ambicją, przywróci równość, wskrzesi Szlachetną w ubieganiu się do dostojności Kraowych zawisć, a tym samym położy trwałę zasady Praw Kardynałnych, na których się Publiczna i Prywatna obraca szczęśliwość. Niewiem, co uczyni z Królami: niech co chce czyni, iedno nie tak, jak dotąd, obierani byli; W prawne się pewnie nie wda materyc. Przystąpiłaby granice powierzonego sobie zlecenia, gdyżby pomieszała Politykę z Cywilnością i Prawnością. Rzeczy wiecznie trwać mające z odmiennymi i od okoliczności zawisłemi. A na to miejsce, zajmie się ulepszeniem Stanu Rolniczego, przez wyjęcie ich z pod żelaznego Tyranów iarzma, a to, nie tak wyswobodzeniem ich od Rol, na których mieszkają, i powszechnym przeyscia z miejsca na miejsce pozwoleniem, iako raczey przez prawną własność nabywania pewney wielości Ziemi, przez wyznaczenie bliskich, Parafialnych, z kilku Osob różnego stanu złożonych, i niekosztownych Sądów; gdzieby się Chłopek, czyli Włódarz z Panem albo Pryncypałem swoim, i wzajemnie Pan z niemi mógł co dzień rozprawić o drobne i ważne spory z zobopólnych Kontraktów i Umów ich złamanych lub niedotrzymanych wynikające. A przez to ubeśpieczenie życia, zdrowia, i własności Kmieccy, już się nieiako odmieni Konstytucya Polityczna (a pogotowiu Ekonomiczna) Kraiu naszego, której naywiększą przywarą było, nie tak usunięcie Rolnika od władzy Prawodawczey, co do wysyłania z łona swego Reprezentantów do stanowania na się Podatków, iako raczey pozbawienie ich wolności Cywilney przez nieodzowne podanie ich, fantastycznemu despotyzmowi. Przeciwnie, Miasta nie tylko od wszelkich zaszczytnych pogotowiu Prawodawczych Prerogatyw oddali, lecz nadto wzrost, wielkość ubogaconego przepychu onych iak naystarowniej przerwie i zatamuje. — Tego osobliwego zdania, znajdziesz WMC Pan przyczyny, iak mi się wrażała gruntowne, bo w naturze zdrowych Polityki maxym, i w duchu Konstytucyi Kraowi naszemu wierney, czerpane, które, iakom przeszłej Poczty oświadczył, nadeszłą kiedyś WMC Panu.

Takie czynności Seymu iedne już wykonane, drugie w dokonaniu, inne przedsięwzięte nie wciągną bynajmniej na Seym terazniejszy opieszalści przywarę. To prawda, iż jeżeli się obejrzym na nagłące ościennych Mocarstw okoliczności; Na Ich zmienność, na Gabinetów niepewność, a ztąd na chęć prawdziwie Patryotyczną korzystania z tey chwili, którą nam Opatrzność wskazała, iako iedyną do dźwignienia Nas z pod przemocy bez-Rządu i Sąsiedzkiego Despotyzmu; przyznam, że mało, albo przynajmniej, że opieszale czyniemy; Lecz jeżeli damy baczenie na obrzerność i ważność dzieła, gdy go z przeszłych Seymów czynami porównamy, gdy go naostatek z krótkością upłynionego, a tey robocie poświęconego czasu pomierzemy, wieleśmy i prędko, a nawet niektóre rzeczy nader prędkośmy zrobili. Co mię trwoży, co mię smuci, jest to: iż, iako Nas tu dochodzą wieści, com przewidział, czegom się ieszcze przed początkiem Seymu lękał, com w iednym z Listów do WMC Pana Dobrodziesia dawniej pisanych oświadczył, iż stygnie on Szlachetny Patryotyzmu zapal, który cnotliwe górliwych Posłów zagrzewał dusze, który ich nad samych siebie podnosił, Boską dzielność swoję w nayobojętniejsze przelewał umysły, czynił ich Bohaterami Wolności, celem powszechnego podziwienia, czci, i miłości, trąbą Polskiej i własney sławy, pogromem niewolniczey podłości i podłej niewoli oraz był z namienującą Seymu dzisieyszego cechą. Iż stygnie ten zapal! Ale czemuby stygnął? Czy to, iż rzecz im bardziej natężona, tym się prędzej zrywa? Aléc to w ciałach Fizycznych ma miejsce; w duszy, zawsze jest tyle wątku, iż na nowe pasmo zawsze osnować można. Czy to, że własnością jest serca i umysłu Człowieczego niechcieć zawsze tego z tym zapędem, iak się z początku chciało, i że rozum ludzki iak okryślony tak

odmienny, że co pierwiey za nieomylną, potym za wątpliwą widzi prawdę? Nie poznał gruntownie wartości rzeczy, kto, iak się do niey prędko zapalił, tak równie rychło w zapale opłonął. Rzecz miłości naszej w sobie godna, zawsze iest godną. Gdy przez ustawiczność powszednicie, sposob na to, z drugiey się iey przypatrzycy strony. Rzecz istotnie dobra zewszedch względów iest dobra. Rzecz prawdziwa, zawsze iest prawdziwa. Taka iest Wolność, i miłość oney. Czy sytość sławy, którey mniemają, że dostąpili, i że iuż icy powiększyć nie można? Sława nie ma granic, iako i czyny, przez które się nabywa. Mniey kosztuie utrata, niż oney nabycie. A kto w szukaniu iey ustał, tym samym ią stracił. Czy rozpacz doprowadzenia chwalebnych układów swoich do zamierzonego celu temi drogami, któreśmy sobie założyli, ustawicznymi wstrętami i przeszkodami serce zajmująca? Rozpacz, nie iest wspaniałey duszy podziąłem. Sam opor, sam wstręt koniecznie potrzebne są, iżby dzieła miały Bohatystwa piętna. Nie wielka tam, z czynów chwała, które przyszły z łatwością. Czy nakoniec moc podłego złota, nikczemney intrygi, wstydlivey boiaźliwości, mogła ten Boski miłości Oyczyzny ogień przytłumić, zalać, zagasić? O tym i myśleć nie mogę, pogotowiu temu wierzyć nie będę. Gdybym miał tak pomyśleć, wolałbym z Brutusem powiedzieć: *Próżnem i st Imieniem Cnota*. Tyle ia o cnocie tych wielkich Ludzi trzymam, których Imion przez same uszanowanie pioro moje dotknąć nie śmie, którym miłość prawdziwych Obywateli Ołtarze z serc swoich złożyła, i na nich ie niezgluzowanemi zapisała charaktery, które Sława na nieśmiertelnych skrzydłach swoich po całym świecie, gdzie iedno chwała ma swe przybytki, gdzie Wolność i iey cnoty są znaiome, raznosi, i do trwającej równo z światem Zanimie potomności. Mów tym *Brutusom*, tym *Katonom*, mów tym *Naszym Solonom* nich nie przesadz bydź iakimi ni, iakimi bydź potzeli, iakich My chcemy, w iakich My naszą pokładamy ufność. Dokaż swego opewniam. Dokaż, że sami w Nas, że My w nich będziemy szczęśliwi. Niech się nie lękają oney mary, oney obłudy zagranicznych postrachów, przez nąięte, przedayne i niewolnicze poczwary, boiaźliwey rostopności oczy mamiących.

Zwycięża Cesarz, zwycięża Moskal! Tyle ich te przesadzone zwycięztwa, ile Turczyzna przegrana kosztują. Słabszym zwyciężający niż zwyciężony zostanie. Jeżeli mało na tym wycięczeniu się: przypląca ieszcze drogo Europie te dwa żarłoczne, krwi ludzkiey nie syte smoki. Powstanie powszechne Niderlandu Austriackiego da dużo i długo Tyrannowi swemu do czynienia. Więcey on tu nieskończenie utraci, niżby mu dziesięć dobytych Belgradów przyniosło korzyści. Zdobywa Prowincye puste, krwią i popiołem osute. Utraci ludne, żyzne, bogate, i przemysłne. A przynajmniej tyle na ich utrzymanie pod żelaznym Berłem swoim łożyc musi, ile one same i nowo zdobyte kosztują. Nie tu się Despotyzmu iego zakończą skutki. Waleczny Węgrzyn krwią własną i tyrańską zbroczy pie-niste Dunaia nurty. Zrzuci z siebie haniebne i gwałtem narzucone kaydany, a swobodne sobie napisze Prawa. My to ieszcze za dni naszych widzieć będziemy. Moskwa, on Posąg ogromny bez krwi i nerwów własnym się przytłoczy ciężarem. Nie trzeba iuż nań Turczyzna, nie trzeba Szweda; w sobie ma niezaradne skaży i wyniszczenia się zaczyna. Dzieła Jey terażnieysze podobne są do zdumiewających, lecz zwodniczych konaiącego usiłków. Ostatni to rozproszyć się mających duchów żywotnich zapęd. Umrze zaraz. A My tey śmierci będziemy świadkami. Król Pruski, stygnie w przyjaźni. Niech i oziębnie. A nam co do niey. Dobrze, że nam dodał serca, że nam nieprzeszkadza. Czyśmy swoje. Ale Nas zdradzi. Mieymy sto tysięcy, a zdrada nam nie będzie straszna. — Ale sto tysięcy nic przeciw tym trzem Potencjom nie podola. Tak iest, jeżeli się tylko * wszystkimi bić, nie zaś czynić zechcemy. <http://roin.org.pl> Maiąc sto tysięcy, będzie nam

wolno tam się przychylić, z tym się łączyć, gdzie większe dla siebie upatrzym bezpieczeństwo. To zwyczajna i już dziś nieuchronna Europa Polityka. My będziemy jeszcze ze stem tysięcy słabi. Moskwa będzie słaba. Złączym tedy siły nasze słabe, a będziemy mocniejsi. O Cesarza nie dbajmy. Długo on o sobie myśleć będzie musiał. Ale Król Pruski chce dla Domu swego Polskiej Korony. Cóż na tym? niech ją włoży, kiedy się nam tak już obieralna naprzykrzyła. Ale zatym Sukcessya Tronu, więc i absolutyzm nastąpi? Naturalny to wniosek, lecz niezgodny z interesami innych ościennych Mocarstw. Wręście, by też i tak kiedyś bydy miało, już tey lub inney Sukcessyi przeszkodzić nie podobna. Ulegamy konieczności: przecię Absolutyzm nie za naszych, ani za dni Wnuków naszych będzie miał jeszcze miejsce. W ostatku niech będzie co chce, My czynimy coś My powinni. Czynimy co możemy. Nie czynić, iż dzieła nasze przeobrażone lub z czasem zepsute będą, zła taka ostrożność. Przewidzić przyszłość, nie ludzkiej to roztropności sprawą. Czynić co nam użyteczne; to iey doskonałością.

Ale czemu byśmy czynić nie mieli? Gdybyśmy nie znali szacunku Wolności. Gdybyśmy już zasmakowali sobie w onym to przesłanym, spokojnym, to jest Despotycznym Rządzie, przykłady tylu dzisiejszych Narodów, w oczy nam białe obudziły naszą powinny bezczułość. Ameryka Północna złamała twarde Państwa Angielskiego Berło. A ileż to krwi ją nie kosztowało? Niderland stoi przy swych Przywilejach, i mimo rozlane po całym Kraiu Siepaczów Roty, koniecznie chce swe odzyskać zaszczyty, które im Dom Austriacki, Dom ten zawsze dumny, ambitny, przeniemierny, i przysięg nie trzymający, pod pozorem wprowadzenia lepszego Rządu, i uszczęśliwienia Poddanych, w rzeczy samej zwoli Despotycznym Gabinetu swego układowi, targa, wywraca, wydziera. Leonidium do swych się pierwiastkowych umów wrócić usiłuje. Aragonia i dumny Katalończyk, na odzyskanie zwietrzających swych swobód, i zbutwiałych Pargaminów schadzki składa. Sam Włoch zabobonnym upodlony Rządem, święte Imię Wolności niegodnemi wymawia usty. Miękkki Francuz z osłodzonym lecz gorzkim iarżmem od wieków oswoiony, więzy swoje chełpliwie całować, i one nad wszystkie Republikantskie swobody wysilonym piórem i chlubnym językiem przenaszać przywykły, dziś, dziwnym przykładem potargawszy pęta, Prawa sobie i swym Królom pisze; a jako więc z niewoli na wolność wychodzącym, a z świętym swobody uczuciem, jeszcze nieoswoionym zwyczajna, z jednego zbytku na drugi przechodząc, pod hasłem Imienia nieznaioney im Wolności, okropne bezprawia popełnia, i rozwiózłość wolnością nazywa. Cała Europa, jednym słowem, czuje zły byt swojego iestestwa, do którego ją wielkie lecz pozorne, dobra powszechnego, bezpieczeństwa Kraiowego, wielkości Państwa słowa, w rzeczy, ambicya, zbytek, miękkkość, i tyrania panujący, h przywiodła; Czuje i czeka lada sposobności do odmienienia stanu swego niniejszego. A my, zrodzeni, wychowani, zistoczeni, z lubym i chwalebnym swobód uczuciem, mając do tego porę, nie mając żadney przeszkody, niemielibyśmy czynić, poruszyć, i wszystkiego doświadczyć, abyśmy się przy nich utrzymali, zachowali i utwierdzili. Tak czynić powinniśmy. Tak też czyniemy.

Napisałem. Nabazgrałem, bo chcę iżbyś wiedział, co i iak na mey samotności myślę. Myśląc zaś tak, iak się tu niedokładnie i ucinkowo tłumaczę, myślę całc inaczey, niż ci, z którymi o tym czasem rozprawiać mi przychodzi. Współ Obywatele moi mogliby się dobrze wydawać w Warszawie; Tak ich sposob, nieśmiem mówić myślenia, lecz mówienia zgoła iest Warszawski. Ztąd patrzcie, abyście na Seym następujący na wyborze Posłów się nieoszukali: Na to iedyny śrzodek, dać inszą Formę Seymikom, inszy sposob Elekcyi. Inaczey, co się dotąd zrobiło dobrego, będzie odrobione.